

50

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ
ΞΑΝΘΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΥ

(ΑΝΔΡΙΟΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ)

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ

ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Α. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ & ΣΙΑΣ

ΟΔΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ
ΞΑΝΘΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΥ

(ΑΝΔΡΙΟΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ)

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ «ΘΡΑΚΙΚΩΝ»

ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Α. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ & ΣΙΑΣ

ΟΔΟΣ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Π. ΠΑΣΧΑΛΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙ ΞΑΝΘΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΥ,
ΑΝΔΡΙΟΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Παρθένιος.—Ναθαναήλ.—Σεραφείμ.—Διονύσιος.

Ἐκ παραδόσεως γνωρίζομεν, ὅτι ἐπὶ διακόσια περίπου ἔτη οἱ ἱεράρχαι τῆς Μητροπόλεως Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου, οἵτινες ἐφημίζοντο *ὑπέριμοι καὶ ἑξαρχοὶ Θράκης Δυτικῆς*, ἦσαν Ἄνδριοι τὴν πατρίδα. Ἐκ τούτων εἶνε γνωστοὶ εἰς ἡμᾶς οἱ ἑξῆς.

Παρθένιος

Ἦκμασε τελευτῶντος τοῦ ΙΖ' καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Ὑψηλοῦ ἢ τῶν παρακειμένων Στραπουργιῶν, ἀλλὰ τὸ οἰκογενειακόν του ἐπώνυμον δὲν εἶνε γνωστόν.

Καὶ πότε μὲν ἀκριβῶς ἀνῆλθε τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Ξάνθης ὁ Παρθένιος ἀδηλον, γνωρίζομεν δὲ μόνον ὅτι ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὑπέργηρος τῷ 1742. Τοῦλάχιστον κατὰ μάρτιον τοῦ ἔτους τούτου ἀντ' αὐτοῦ ἀποθανόντος ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης ὁ πανιερώτατος πρῶν Φιλιππουπόλεως Μητροφάνης.

Λέγεται ὅτι ὁ Παρθένιος ἀρχιεράτευσεν ἐν Ξάνθῃ ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη, καταλιπὼν μνήμην ὀσίου καὶ θαυματουργοῦ. Πάμπολλα εἶνε τὰ ὑπ' αὐτοῦ τελεσθέντα θαύματα κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ξάνθης, ἐξ ὧν αἱ θρυλλικαὶ παραδόσεις, κατὰ τὰς βεβαιώσεις τοῦ ἐκ τῶν διαδόχων του μητροπολίτου Διονυσίου, διέσωσαν τὰ ἑξῆς τρία.

Περιοδεύων ποτὲ εἰσηλθεν ἐντὸς ἀλιευτικοῦ πλοιαρίου διὰ νὰ περάσῃ τὸν Στρυμῶνα· ἰδὼν δὲ εἰς τὴν βάρκαν ἐκλεκτὰ ψάρια, τσιρόνια λεγόμενα, ἐζήτησε ν' ἀγοράσῃ ὀλίγα· ἐπειδὴ δὲ οἱ ψαράδες, ποῦ δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἦτο ἀρχιερεὺς, τῷ ἀπεκρίθησαν μὲ ἀνθάδειαν ὅτι τὰ ψάρια τὰ ἔχουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των καὶ δὲν τοὺς περισσεύουν γιὰ πούλημα, ὁ Παρθένιος ἠύχθη οὐδέποτε εἰς τὸ ἐξῆς τὸ περιζήτητον τοῦτο εἶδος τῶν ψαριῶν νὰ ἔρχηται μέχρι τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀποστραφῇ εἰς ἄλλο, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμῶνος, ὅπου τὸ ψάρευμα δὲν εἶνε

τόσον εύκολον. Ἐκτοτε πράγματι μέχρι σήμερον τὰ τζιρόνια δὲν ἀγρευόνται πλέον παρὰ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Παρθενίου ὀρισθὲν μέρος. Ἄλλοτε ποτε ἐπορευθή εἰς τὸ χωρίον Τζατζάκι, ἔνθα ὑπῆρχε λίμνη καὶ ἐν αὐτῇ πλῆθος βατράκων πού με τὰς φωνὰς των δὲν ἄφηναν τὸν Παρθένιον νὰ προσευχηθῇ· διὸ οὗτος φορέσας ἐπιτραχήλιον καὶ ὀμοφόριον ἐπετίμησεν αὐτούς. Ἐκτοτε ἡ λίμνη ἐξηράνθη καὶ ἐξέλιπον οἱ βάτραχοι, τὰ σημεῖα δὲ τῆς λίμνης φαίνονται μέχρι σήμερον. Εἰς παλαιότερους χρόνους τὰ γυνωστὰ κορακοειδῆ πτηνὰ ἀόργες δὲν ἄφηναν εἰς τὰ σπήτια τῆς Ξάνθης οὔτε σαποῦνι, οὔτε πανί, ἀλλὰ τὰ μὲν πανικὰ καὶ τὰ μικρὰ ἐνδύματα ἔσθραν εἰς τὰς ἐπὶ τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν κατασκευαζομένας φωλεὰς των, τοὺς δὲ σάπωνας ἔτρωγον. Καὶ πολύτιμα δὲ ἀκόμη κοσμήματα ἔκλεπτον καὶ μετέφερον εἰς τὰς φωλεὰς των, ὅταν εἰσερχόμενα εἰς τὰς οἰκίας τὰ εὗρισκον ἀφύλακτα. Ἔτσι ἐδημοουργοῦντο πολλάκις ἐπεισόδια δυσάρεστα μεταξὺ τῶν ἐνοίκων ἐξ ἀγνοίας τοῦ κλέπτου. Προσευχηθεὶς ὁ Παρθένιος ἐπετίμησεν αὐτά, ἔκτοτε δὲ ἐξακολουθοῦν μὲν νὰ περιφέρονται τὰ πτηνὰ αὐτὰ ἱπτάμενα κατὰ σμήνη εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν οἰκίαν εἰσερχονται πλέον.

Περὶ τοῦ Παρθενίου γράφομεν ἀλλαχοῦ ἐκτενέστερον

Ναθαναήλ

Ὁ μητροπολίτης Ξάνθης Ναθαναήλ ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Μαΐνητες τῆς Ἄνδρου. Τὸ οἰκογενειακόν του ἐπώνυμον ἦτο Φούντος¹⁾. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του δὲν εἶναι γνωστὸν. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης τῷ 1781²⁾, παρέμεινε δὲ ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1806 ὅτε τὴν 29 Αὐγούστου τοῦ ἔτους τούτου, ἦτοι μετὰ εἰκοσιπενταετίαν, ὑπέβαλεν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν «παραίτησιν οἰκειοθελῆ καὶ ὀβίασάν, ἐνυπόγραφόν τε καὶ ἐνσφράγιστον, περιέχουσαν τὰς εὐλόγους αἰτίας, δηλονότι τὸ δεινὸν αὐτοῦ πάθος, τὸ βαθὺ γῆρας καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ συχνὰς ἀσθενείας, δι' ἃς οὐκ ἠδύνατο τοῦ λοιποῦ ποιῆσαι θεοφιλῶς τὸ πιστευθὲν

1) Περὶ ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας Φούντου καὶ ἰδία τοῦ ἐκ τῶν διακριθέντων ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 Γεωργίου Φούντου βλ. Δ. Π. Π. Π. α. σ. χ. ἄ. η, Ἱστορία Ἄνδρου, τ. Β', σ. 397 καὶ 411. Κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμον ἠρωτικῶς μαχόμενος ἐτραυματίσθη καιρῶς ὁ Δ. Φούντος, ἐκ τῆς ἰδίας τῶν Μαϊνήτων οἰκογενείας, δούς βίαιον τέλος εἰς τὰ ἐκ τοῦ τραύματός του φρικτὰ βασιανιστήρια τὰ ὅποια καθίσταν τὴν ζωὴν του μαρτυρικὴν.

2) Βλ. Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, περιοδ. «Θεσσαικά», τόμ. σ', ἔτ. 1935.

αὐτῷ λογικὸν τοῦ Χριστοῦ ποιῆμιον καὶ ἐξοικονομῆσαι ἀξιοπρεπῶς τὰ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ»¹⁾.

Ἐν ἔτει 1793 ὁ Ναθαναήλ φέρεται ὑπογεγραμμένος ἐν ἐκδοθέντι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο σιγιλλώδει ἐπὶ μεμβράνης γράμματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' περὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς²⁾. Ἐπίσης φέρεται ὑπογεγραμμένος ἐν σιγιλίῳ περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ ἱερᾶς μονῆς τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαροῦ, ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερασίμου τοῦ Γ' ἐν ἔτει 1795, κατὰ μῆνα φεβρουάριον, ἐπινεμήσεως γ'³⁾. Εἶναι ὡσαύτως ὑπογεγραμμένος καὶ ἐν τῷ πρὸς τὸν μητροπολίτην Παροναξίας, ὑπέρτιμον καὶ ἔξαρχον παντὸς Αἰγαίου Πελάγους Νεόφυτον τὸν Λαχοβάρην ἐν ἔτει 1801, Ἰουνίου 20, ἐκδοθέντι πατριαρχικῷ καὶ συνοδικῷ σιγιλλώδει γράμματι⁴⁾. Φέρεται δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ κάτωθεν πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ ἀφορισμοῦ, ἐκδοθέντος τῇ 25 Ὀκτωβρίου 1805 κατὰ τῶν ἀρματωλῶν⁵⁾.

Ἀποχωρήσας τοῦ μητροπολιτικοῦ του θρόνου ἐν πολῷ γήρατι ὁ Ναθαναήλ μετέβη εἰς Ἄνδρον, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ γενέθλιον χωρίον του Μαΐνητες. Ἐφερε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ναθαναήλ ἱκανὴν περιουσίαν εἰς χρήματα, ἀλλ' ὀλίγον μετὰ τὴν ἀφιξίν του ὑπῆρξε θῦμα τολμηροτάτης κλοπῆς, ἣτις ἀπεστέρησεν αὐτὸν καὶ τῶν ἀπολύτως πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων καὶ περιήγαγεν εἰς στυγνὴν ἔνδειαν. Μετὰ τὸν μετ' οὐ πολὺ ἐπελθόντα θάνατόν του οἱ κληρονόμοι του τῇ συνδρομῇ τοῦ κοτζάμπαση Ἰωάννου Α. Καμπανάκη ἀνεκάλυψαν τοὺς δράστας καὶ ἐπεστράφησαν πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ κλοπιμαῖα, καίτοι ταῦτα εἶχον περιέλθει καὶ εἰς πρόσωπα ἐκ τῶν σημαινόντων. Ἐπειδὴ δὲ σφίζονται μέχρι σήμερον ἀπόγονοι τούτων δὲν ἐπεκτεινόμεθα εἰς λεπτομερείας περὶ τῆς κλοπῆς ταύτης, ἣτις ἀπέμεινεν ἱστορικὴ⁶⁾.

1) Βλ. καὶ Κ. Α. Λ. Ι. Ν. Ι. Κ. Ο. Δ. Ε. Λ. Ι. Κ. Α. Ν. Η, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι, ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κωνσταντινουπόλεως, ἔτ. ΚΗ' (1908), σ. 245.

2) Ἀρχεῖα τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐνθ. ἀν., ἔτ. ΚΒ' (1902), σ. 550.

3) Σ. Ι. Μ. Μ. Ε. Ν. Α. Ρ. Δ. Ο. Υ., Ἡ ἐν Κύπρῳ ἱερὰ μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαροῦ. Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ, ἔτ. 1914, σ. 164.

4) Π. Γ. Ζ. Ε. Ρ. Λ. Ε. Ν. Τ. Ο. Υ., Πατριαρχικὰ γράμματα διατακτικὰ πρὸς τοὺς νησιώτας περὶ δουλικῆς ὑποταγῆς πρὸς τοὺς κρατοῦντας. Ἐκδότης Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, τ. Θ' (1926), σ. 115.

5) Τ. Α. Κ. Η. Χ. Κ. Α. Ν. Δ. Η. Λ. Ω. Ρ. Ο. Υ., Ὁ ἀφορισμὸς τῶν ἀρματωλῶν κατὰ τὸ ἔτος 1805. Περιοδ. «Μαλεβός», ἔτ. Δ' (1924), σ. 253.

6) Κατ' ἀφήγησιν πρὸς τὸν γράφοντα τοῦ ἐκ Μαϊνήτων Ἀριστείδου Φούντου, συγγενοῦς τοῦ ἱεράρχου.

Ἐν τῷ Κώδικι τοῦ ἐν Μεσαρία τῆς Ἄνδρου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀναγινώσκειται ἐν σ. 232 τὸ ἐξῆς σημεῖωμα :

«ἀφιερῶσέ ὁ ἅγιος δεσπότης ναθαναήλ ἕνα δισκοπότηρο ασιμένις».

Εἶναι δὲ τὸ δισκοπότηρον τοῦτο τορευτικῆς τέχνης ἔργον ὄχι ἀνάξιον λόγου, φέρον ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτοῦ ἀναγλύφως διαφόρους ἱεράς παραστάσεις, ἐσωτερικῶς δὲ ἐν τῷ μέσῳ διάζωμα χρυσοῦν. Κύκλῳ δὲ αὐτοῦ ἴην ἐξῆς ἐγγράρακτον ἐπιγραφὴν :

† ΜΝΗΣΘΙΤΙ ΚΥΡΙΕ ΝΑΘΑΝΑΗΛ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ
1796. Ἦτοι

† Μνήσθιτι Κύριε Ναθαναήλ Ἀρχιερέως, 1796.

Καὶ ἐν τῷ κατὰ τὴν πόλιν τῆς Ἄνδρου καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σφάζεται ἀργυρήλατον τορευτὸν εὐαγγέλιον ἀνήκον ποτε εἰς τὸν Ναθαναήλ, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴν ἔχουσαν ὧδε :

† Κτῆμα τοῦ ταπεινοῦ μητροπολί-
του Ξάνθης Ναθαναήλ.
1795

Ἡ ἐπιγραφὴ διὰ συμπλεγμένων κεφαλαίων γραμμάτων κατὰ τὸ βυζαντιακὸν ἰδιότυπον.

Ἐν δὲ τῇ ἐν Ἄρνη μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τῇ ἐπικεκλημένῃ Ἁγία, εὐρηται ἀργυροῦς ἐπίχρυσος σταυρός, λίαν τεχνηέντως εἰργασμένος, φέρων ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφὴν :

ΚΤΗΜΑ ΞΑΝΘΗΣ ΝΑΘΑΝΑΗΛ ΕΤΟΣ ΛΨΓΕ'

Τοῦ Ξάνθης Ναθαναήλ σφάζονται ὡσαύτως εἰς τὸν ἐν Κορθίῳ βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ ναὸν τῶν Ἁγίων Πάντων ἐν ἀργυροῦν τορευτὸν εὐαγγέλιον καὶ εἰς βυζαντινὸς πολλῆς ἀξίας λιθοκόλλητος σταυρός, ἅτινα τῇ μεσολαβήσει τοῦ ἐν τοῖς πρόσθεν ἀναφερομένου κοιζάμπαση Ἰωάννου Καμπανάκη ἐδωρήθησαν ὑπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ Ναθαναήλ εἰς τὸν ἐν λόγῳ ναόν, τὸν ὅποιον ἀδρᾶ δαπάνη ἀνήγειρεν ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ κοιζάμπαση τούτου Μελέτιος Καμπανάκης, διατελέσας ἐπὶ μακρὸν πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Σερρών. Περὶ τοῦ τελευταίου τούτου γράφομεν ἄλλα.

Σεραφεῖμ.

Ὁ ἀοίδιμος ἱεράρχης Σεραφεῖμ ὁ Γρόσος, ὅστις κατέστη περιώνυμος διὰ τὴν κατόπιν ἐν Σμύρνῃ δρᾶσίν του, ἐγεννήθη ἐν Κορθίῳ τῆς Ἄνδρου. Σήμερον ἡ οἰκογένεια Γρόσου (καὶ οὐχὶ Δρόσου, ὡς ἐσφαλμένως ὑπὸ πολλῶν γράφεται) ἔχει ἐκλείψει ἐξ ἀρρενογονίας, ἦτο ὁμως ἐκ τῶν

ἀρχαιοτέρων τῆς νήσου. Ἐν ἐγγράφοις τῶν ἐτῶν 1699 καὶ 1700 ἀπαντᾶται ὁ παπᾶ Νικολὸς Γρόσος ¹⁾ καὶ ἐν ἔτει 1777 ὁ Λεονάρδος Γρόσος ²⁾. Μεταξὺ ἐξ τῶν ἐφόρων τῆς ἐν Κορθίῳ Σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοὺς ὁποίους ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Ϛ' διώρισε διὰ τοῦ ἐν ἔτει 1818 κατὰ μῆνα μᾶιον ἀπολυθέντος οἰγίλλιου του περιελαμβάνετο καὶ ὁ Ἰωάννης Γρόσος, τὸν ὅποιον ὁ πατριάρχης χαρακτηρίζει ὡς καταλεγόμενον μεταξὺ «τῶν τιμωτάτων τοῦ Κορθίου προκρίτων» ἦτο δὲ οὗτος ἀδελφὸς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα μητροπολίτου Ξάνθης Σεραφεῖμ, στενὸς δὲ συγγενῆς τοῦ φιλομούσου ἱδρυτοῦ τῆς σχολῆς Σαμουήλ Πλασίμη τοῦ ἐπιλεγομένου Σκαζῆ ³⁾. Κατ' ἀπρίλιον δὲ τοῦ 1821, μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ ἐθνομάρτυρος οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων καὶ ἐγκρίτων τοῦ γένους λαϊκῶν ἀπηγ-

1) Δ. Π. Π α σ χ ἄ λ η, Τοῦρκοι ἰδιοκτῆται ἐν Ἄνδρῳ. Περιοδ. «Ἀθηνᾶ», τ. ΔϚ' (1924), σ. 176.

2) Δ. Π. Π α σ χ ἄ λ η, Ἡ ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου Σχολὴ Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐδημοσιεύθη ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος», τ. Θ' (1926) καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει, σ. 14.

3) Δ. Π. Π α σ χ ἄ λ η, Ἡ ἐν Κορθίῳ Σχολῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔνθ' ἀν., ἔτ. 1928 καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει. Τὸ περὶ τῆς Σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος οἰγίλλιον τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ϛ' βλ. ἐν «Λογίῳ Ἐρμεῖ» Βιέννης, ἔτ. 1818. Ἦν δὲ ὁ περὶ τῆς ἐν Κορθίῳ Σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος στοργικὴν λαβὼν πρόνοιαν πατριάρχης Κύριλλος ὁ Ϛ', ἀνὴρ ἐλλόγιμος, ἀρχιδιάκονος δ' ὢν τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Ε' ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ Τετράστιχα τοῦ Πτωχοπροδορόμου, ἐν οἷς προσέθηκε καὶ ἄλλα ἀξία λόγου. Ἰκονίου δὲ γενόμενος μητροπολίτης συντόξε Χωρογραφικὸν Πίνακα τῆς ἐπαρχίας Ἰκονίου καλῶς ἐξεργασμένον. Καὶ ἐπιγραφὰς δέ τινας ἀρχαίας περιουναγαγῶν ἐξέδωκεν εἰς τὸν «Λόγιον Ἐρμῆν» τῆς Βιέννης. Μετὰ σχεδὸν ἑξαετῆ πατριαρχεῖαν παραιτηθεὶς ὁ Κύριλλος ἐφησούχαζεν ἐν τῇ πατρίδι του Ἀδριανουπόλει ὅπου ἐκραγεῖσθαι τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐδέχθη τὸ μακάριον τέλος ὁ ἀοίδιμος ἀπαγχονισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκμανέντων Τοῦρκων τῷ 1821 ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ. Περὶ Κυρίλλου Ϛ' βλ. Κ. Μ. Κ ο ὑ μ α, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, τ. ΙΒ', σ. 512 κ. ἐ.—Ἡ λ ί α Τ α ν τ α λ ί δ ο υ, Βίος Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, ἔνθα ἱκαναί παρέχονται εἰδήσεις περὶ τοῦ Κυρίλλου Ϛ' καὶ τῆς φιλομουσίας αὐτοῦ.—Ζ α χ α ρ ί ο υ Ν. Μ α θ ᾶ, Κατάλογος ἱστορικῶν τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καὶ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἐν Ναυπλίῳ 1837, σ. 276—7 (ἐκδ. Β' ἐν Ἀθήναις 1884, σ. 166).—Ἰ ω α χ ε ῖ μ Φ ο ρ ο π ο ὑ λ ο υ, Ὑλη Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κωνσταντινουπόλεως, ἔτ. ϚΙ' (1896), σ. 366 κ. ἐ.—Μ α γ ο υ ἡ λ Ἰ. Γ ε δ ε ῶ ν, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, σ. 683—4.—Σ π υ ρ. Ἀ ν τ ῖ ὄ χ ο υ, Τὰ προνόμια τῆς ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1901, σ. 77. Βλ. καὶ περιοδ. «Ἐστία», ἔτ. 1876, σ. 55 ἐν πραγματεία Κ. Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ὑ λ ο υ περὶ τοῦ Δέρκων Γρηγορίου.

χονίσθη μετ' αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὁ Νικόλαος Γρόσος, ἀνεπιφύδου τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα μητροπολίτου Ξάνθης Σεραφεῖμ (1). Ἐν ἔτει δὲ 1843 ἔζη ἐν Κορθίῳ ὁ Εὐστάθιος Γρόσος, ἀνεπιφύδου καὶ οὗτος καὶ κληρονόμος τοῦ Σεραφεῖμ, ὅστις εἶχε σύζυγον ἐκ τῆς οἰκογενείας Κυριακοῦ, ἀλλὰ προώρως ἀποβιώσασθαι τῆς συζύγου του δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Οὗτος ἦτο ὁ τελευταῖος ἐξ ἀρρενογονίας ἀπόγονος τοῦ οἴκου. Ὑπάρχει δ' ἐν Κορθίῳ καὶ τοπωνυμία **Γρόσου**.

Οἱ γονεῖς αὐτοῦ, φιλόστοργοι καὶ φιλόδηροιστοί, ἐνεστάλαξαν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Σεραφεῖμ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἀνυπόκριτον πίστιν καὶ πάσας ἐν γένει τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετὰς, παιδαγωγούντες διὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἰδίου παραδειγματός ἠθικῆς διδασκαλίας. Ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα παρὰ τινι μοναχῷ τῆς ἐν Κορθίῳ μονῆς τῶν Τρομαρχίων, νεώτατος δ' ἀσπασθεὶς τὴν μοναδικὴν πολιτείαν καὶ καρεῖς μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῆς Παναχράντου ὄρκα πρὸς μάθησιν καὶ σπουδὴν, διό καὶ ὁ πατήρ του, καθορῶν τὴν ὀξύνοιαν καὶ τὴν πρὸς ἀνωτέραν παιδευσιν ἔφειν αὐτοῦ, ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν περιώνυμον τότε ἀνά τὴν Ἀνατολὴν Πατριάδα Σχολήν, ἐν ἣ διδάσκαλοι ἦσαν ἐκ τῶν τὰ μάλιστα λογίμων τοῦ ἔθνους ὑπὸ Δανιὴλ τὸν Κεραμέα, ὅστις ὑπῆρξε τὸ σέμνωμα τῆς περιπύστου σχολῆς, διδάξας καὶ παιδεύσας πολλοὺς ὑστερον ἐν τοῖς γράμμασι διαλάμπαντας Ἕλληνας· ἀπανταχόθεν δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνέρρεον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς Πάτμον πάμπολλοι φιλομαθεῖς καὶ ὑπὸ τῆς παιδείας ἰστροηλατούμενοι νέοι, ἐλκυόμενοι ἐκ τῆς ἀγαθῆς τοῦ Κεραμέως φήμης, οὕτως ὥστε ἐν Πάτμῳ, πρωτανεύοντος ἐν τῇ Σχολῇ αὐτῆς τοῦ Δανιὴλ, οἱ μαθηταὶ ὑπερέβησαν τοὺς διακοσίους 2).

Εὐρῶν δ' ὁ αἰδίδιμος ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ὑπὸ τοὺς διασήμους τοῦ γένους διδασκάλους Βασίλειον τὸν Κουταλιανὸν καὶ τὸν προμνησθέντα Δανιὴλ τὸν Κεραμέα δαψιλῆ πνευματικὴν τροφήν ἐνέκυπτεν ἀόκνως καὶ θυ-

1) Κ. Ἰ. Δ υ ο β ο υ ν ι ὡ τ ο υ, Κατάλογος τῶν κωδίκων Ξ Α. Σιδερίδου, ἐν περιοδ. «Θεολογία», τ. ΙΒ' (1934), σ. 251.

2) Βλ. Μ. Μ α λ α ν δ ρ ἄ κ η, Περί τοῦ μεγάλου τοῦ γένους διδασκάλου Μακαρίου τοῦ Καλογερά, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Πατριάδος Σχολῆς, καὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς ταύτης. Περιοδ. «Ξενοφάνης», τ. Γ' (1905), σ. 39 κ. ἐ.—Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ Πατριὰ Σχολή, ἐν Ἀθήναις, 1911.—Κ λ ἡ μ ε ν τ ο ς Κ α ρ ν α π ἄ, Ἰάκωβος ὁ Πάτμος. Ἐν Ἱεροσολύμοις, 1907.—Ἡ ἐν Πάτμῳ Ἀκαδημία, ἐν «Πρακτικαῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», ἔτ. 1927, τ. Β', σ. 205—6. Κ. Ἀ μ ἄ ν τ ο υ, Πάτμος. «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» ἔτ. 1930, σ. 500—8. βλ. καὶ περιοδ. «Παρνασσός», τ. ΙΓ'. σ. 559 κ. ἐ.—«Ἐφημερίδα» Ἐρμούπολεως τῆς 5 δεκεμβρίου 1908, ἐνθα φροντισμα περὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Πάτμου.

μήρως εἰς τὴν μελέτην τῶν τε περὶ τὴν θύραθεν καὶ τὴν ἱερὰν παιδείαν συγγραμμάτων, καταγιόμενος εἰς τὴν κατάληψιν τῶν ὑψηλῶν καὶ σοφῶν ἐννοιῶν, ὡς ἀπὸ διαγούσης πηγῆς ἀρουόμενος τὰ νάματα τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἐθνισμοῦ.

Προαιώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Πάτμῳ ὁ Σεραφεῖμ μετέβη εἰς Κωνσταντινουπόλιν, εὐθύς δ' ἐξ ἀρχῆς κατέλαβε θέσιν σημαίνουσαν, καὶ περ νεώτατος, γενόμενος πρωτοσύγκελλος τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνας Ἱερεμίου. Πρωτοσύγκελλος δὲ τοῦ Χαλκηδόνας διατελῶν ἐχειροτονήθη κατ' αὐγουστον τοῦ 1806 μητροπολίτης Ξάνθης εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποχωρήσαντος ὡς πρόσθεν εἴρηται, Ναθαναήλ, τῶν κανονικῶν τῆς ἐκλογῆς του ψήφων γενομένων ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῶν Ταξιαρχῶν Μεγάλου Ῥεύματος 1).

Ὡς μητροπολίτης Ξάνθης ὁ Σεραφεῖμ φέρεται ὑπογεγραμμένος ἐν τῷ κατὰ νοέμβριον τοῦ 1806 ἐκδοθέντι ἐπὶ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ἐ' Συνοδικῷ Τόμῳ περὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἐν ᾧ φέρονται συνυπογεγραμμένοι ὁ Καισαρείας Φλόθεος, ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος, ὁ Κυζίκου Μακίριος, ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος, ὁ Νικαίας Δανιὴλ, ὁ Χιζικηδόνας Ἱερεμίας, ὁ Δέρκων Γρηγόριος 2), ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος, ὁ Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος, ὁ Φιλαδελφείας Δωρόθεος, ὁ Νέων Πατρῶν Πολύκαρπος, ὁ Βάρνης Παῖσιος 3), ὁ Προῦλάβου Παρθένιος, ὁ Μαρωνείας Νεόφυτος, ὁ Σφζουπόλεως Χρῦσανθος, ὁ Ἰμβρου Νικηφόρος, ὁ Ὠλένης Φιλάρετος, ὁ Πόσνης Καλλίνικος, ὁ Γρεβενῶν Βαρθολομαῖος, ὁ Ἀγαθουπόλεως Γαβριήλ, ὁ Ἐλασσῶνος Ἰωαννίκιος, ὁ Φαρσάλων Παρθένιος καὶ ὁ Νυσάβας Σεραφεῖμ 4).

1) Ἡ πληροφορία τοῦ διακεκριμένου Σμυρναίου ἱστοριοδίφου Ν. Κ. Χ':Κωστίη, ὅτι ὁ Σεραφεῖμ ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης τῷ 1815 εἶνε ἐσφαλμένη. Βλ. Ν. Κ. Χ' Κ ω σ τ ἡ, Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τῆς Ἐκκλησίας Σμύρνης ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων. Περιοδ. Σμύρνης «Ἱερὸς Πολύκαρπος», ἔτ. 1913—4, σ. 2383 κ. ἐ.

2) Βλ. περὶ τούτου Κ. Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ὕ λ ο υ, Ὁ μέγας Δέρκων. Περιοδ. «Ἐστία», τ. Α' (1876), σ. 53—6.

3) Ἡνωτοῦ, ὁ εἶτα Σφζουπόλεως Παῖσιος Νέρης, Ἄνδριος ὡσαύτως τὴν πατριδα, ἐκ τῶν ἐθνομαρτύρων τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, ἀπαχθονισθεὶς καὶ οὗτος, ἀφ' οὗ ὑτέστη φρικτὴ βασιανιστήρια, ὀλίγον μετὰ τὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε'. Βλ. Δ. Π. Π α σ χ ἄ λ η, Δύο Ἄνδριοι ἐθνομάρτυρες ἱεράρχαι. Κορώνης Γρηγόριος καὶ Σφζουπόλεως Παῖσιος. Περιοδ. «Θεολογία» ἔτ. 1930 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει.

4) Γ. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ. Τὰ κατὰ τὸν αἰδίδιμον πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', τ. Α'. σ. 67.

Ὁ Σεραφεῖμ ὡς μητροπολίτης Ξάνθης ἀναγράφεται καὶ μεταξύ τῶν συνδρομη-

Τῷ 1814 διαμένων ἐν Ἄνδρῳ ὁ Σεραφεῖμ, ἔνθα μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν γονέων του, ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Μοσχίῳ τοῦ Κορθίου ἀνεγερθέντος ὁμώνυμου ἱεροῦ ναοῦ, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀνάγεσις ὀφείλεται εἰς τὸν προμνησθέντα ἰδρυτὴν τῆς εἰρημένης σχολῆς Σχιμουῖλ Πλασίμην τὸν ἐπονομαζόμενον Σκαζῆν¹⁾. Τὸ ἐπόμενον δ' ἔτος κατεσκευάσε λαμπρὰν μαρμαρίνην κρήνην πλησίον τοῦ ἐν Κορθίῳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐπὶ τῆς κρήνης ταύτης σφίζεται μέχρι σήμερον ἡ ἐξῆς ἔμμετρος ἐπιγραφή, κεφαλαιώδεις συμπελεγμένοις γράμμασι κατὰ τὸ βυζαντιακὸν ἰδιότυπον κεχαραγμένη καὶ κατὰ κοινήν μεταγραφὴν ἔχουσα ὧδε :

Διψῶντες πάντες συνέρχεσθε εἰς ὕδωρ
Γείτονες, ξένοι, ἀντλοῦντες ἀκινδύνως,
Ἄρχοντες, πτωχοί, πίετε τοῦτο χάριν
Πηγὴ γὰρ αὕτη ἐκτίσθη ἐκ δαπάνης
Ἐίνθης Σεραφεῖμ Γρόσου μητροπολίτου
Εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ, γονέων καὶ οἰκείων
Ἀείμνηστον αὐτοῦ χρηστὴν σοφίαν.

Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ δεκάτῳ πέμπτῳ
περὶ τὰ μέσα μηνὸς Ἰανουαρίου.

Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Παναχράντου διάφορα ἅγια λείψανα, κατὰ τὸ ἐξῆς ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς ταύτης σημείωμα :

«ἄωιε, ἀγούστου ιζ' ἀφιερῶθη ἐν κουτίῳ κατηφεδένιον ἀργυροκοσμημένον παρὰ τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Ἐάνθης κυρίου Σεραφεῖμ τοῦ πικλῆν Γρόσου, τὸ ὁποῖον ἐνέχει ἐν αὐτῷ εἰς πλάκαν ἀργυρὰν τιμήματα ἁγίων λειψάνων, τοῦ ἁγίου Χαλαμπους, Θεοδώρου τοῦ Τίρωνος, τῆς ἁγίας Γλυκερίας, τοῦ ἁγίου Ἀβερκίου, τοῦ ἁγίου Πολυκάριου, τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου καὶ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Νέου»²⁾.

Ὁ Σεραφεῖμ διετέλεσε μητροπολίτης Ἐάνθης ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν περίπου, ἦτοι μέχρι τοῦ ὀκτωβρίου 1831, ὅτε λίαν τιμητικῶς μετετέθη κατὰ προβιβασμὸν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιοστάτης μητροπόλεως Σμύρνης ἐπὶ διαδοχῇ Ἱεροθέου τοῦ ἀπὸ Μεγάλων Πρωτοσυγκέλλων, ἐκπεσόντος

τῶν τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1807 ἐκδοθείσης ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ τοῦ Μηλιώτου «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης». Βλ. τ. β' τοῦ ἔργου τούτου, σ. 329, ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συνδρομητῶν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ὁ Ἐάνθης Σεραφεῖμ διέμενε τότε ὡς Συνοδικός.

1) Βλ. σ. 6.

2) Κώδικος τῆς μονῆς Παναχράντου, σ. 179.

«ἅτε πολλῶν λαληθέντων καὶ λοιδορηθέντων αὐτῷ»¹⁾. Διεδέχθη δὲ τὸν Σεραφεῖμ ἐν Ἐάνθῃ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Κλαυδιουπόλεως Εὐγένιος.

Ἄλλὰ μετ' οὗ πολὺ ὁ Σεραφεῖμ ἐγένετο ἐκπτώτος τοῦ μητροπολιτικοῦ τῆς Σμύρνης θρόνου, διότι τὸν κατὰ ἰούνιον τοῦ 1833 ἀνεπισήμως ἐπισκεφθέντα τὴν Σμύρνην βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὀθῶνα ὑπεδέχθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς πανηγυρικῶς, μετ' ἐπιδεικτικῆς πομπῆς καὶ πικνῶν κραυγαλέων πολυχρονισμῶν²⁾.

Καὶ ἐξωρίσθη μὲν τότε ὁ Σεραφεῖμ εἰς Προῦσσαν, διακινδυνεύσας καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του ὑπὸ τῶν ἐξαγριωθέντων Τούρκων, ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ ἐκεῖθεν καὶ ἄσυλον ζητῶν ὁ φιλόπατρις ἱεράρχης κατέφυγεν εἰς τὸ ἐλεύθερον Κράτος τῷ 1834.

Ὁ βασιλεὺς Ὀθῶν ἐδέχθη τὸν Σεραφεῖμ μετ' ἐξαιρετικῆς εὐμενείας, περιέθαλψε δὲ καὶ ἐπεδαψίλευσεν εἰς αὐτὸν παντοίας περιποιήσεις καὶ τιμὰς. Ἀποθανόντος δὲ τὴν 15 μαρτίου 1837 τοῦ ἐπισκόπου Ἄνδρου Σωφρονίου ἐποδοθετῆθη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἄνδρου ὁ Σεραφεῖμ, καὶ τοῦτο δὲν ἐγένετο ἄνευ πολλῶν προσκομμάτων, παρεμβληθέντων ἐπιμόνως ἔνεκα τυπικῶν λόγων ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἅτινα ὁμως ὑπερενική-

1) Μητροπολίτου πρώην Παράμυθιας Ἀθηναγόρου. Ὁ θεομὸς τῶν Συγκέλλων ἐν τῷ Οἰκουμένῳ Πατριαρχείῳ.—Εὐαγγέλιου Σαβράμη. Ὁ Κώδιξ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου. Περίοδ. «Θαμικά», τ. 5' (1935), σ. 236.

2) Βλ. τὰ ἔγγραφα τῆς ἐκπτώσεως τοῦ Σεραφεῖμ ἐν ἐφημ. «Ἀθηναῖ», ἀριθ. 142 τοῦ 1833, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθησαν. Βλ. ὡσούτως περὶ τοῦ Σεραφεῖμ ὡς μητροπολίτου Σμύρνης: Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἔξ Οἰκονόμων, Ἀυτοσχέδιος διατριβὴ περὶ Σμύρνης ἐν Σφζομένοις Φιλολογικοῖς, τ. Α', σ. 347.—Τοῦ αὐτοῦ, Τὰ Σφζόμενα Ἐκκλησιαστικά Συγγράμματα, τ. Β', σ. 360, 366, 490.—Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Περὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Σμύρνης, περίοδ. «Ὀμηρος», τ. 5' (1878) καὶ ἐφ. «Ἀνατολή», ἔτ. Α' (1881).—Ἀνθίμου Ἀλεξοῦδη, Χρονολογικοὶ Κατάλογοι τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχιερατευσάντων, ἐν «Νεολόγῳ» Κωνσταντινουπόλεως, ἀριθ. 6517 τῆς 10 ἀπριλίου 1891.—Ε. Ἰ. Δράκου Ἑλληνικαὶ Ἐκκλησιαστικαὶ Σελίδες, Ἀθήναι 1891. σ. 6, 8, 10.—Arthur, Asie Minor, τ. Β', σ. 415.—Βασιλείου, μητροπολίτου Σμύρνης, Ἱεράρχαι Σμύρνης, ἐν «Ἡμερολόγιῳ Ἀμαθείας» ἔτ. 1894, σ. 191.—Σ. Ἀντωνοπούλου, Μικρὰ Ἀσία, 1907, σ. 95 καὶ 102 κ.έ.—Γ. Λαμπάκη, Οἱ ἐτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐν Ἀθήναις 1909, σ. 167.—Ἐπαμ. Κουριακίδου, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892, σ. 395 κ.έ.—Τρ. Εὐαγγέλιδου, Ἱστορία τοῦ Ὀθῶνος, ἐν Ἀθήναις 1893, σ. 48 κ.έ.—Μιχαλάκη, Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθῶνος περίοδ. «Ἑλληνισμός», ἔτ. ΙΖ' (1914), σ. 184.—Ιεζεκιήλ Βελανιδίου, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, ἐν Ἀθήναις 1906, σ. 40.—Χρυσόστομος Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 193—4.

θησαν χάρις εις τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπιδειχθὲν θερμότατον ἐνδιαφέρον τοῦ βασιλέως. Ῥητῶς δὲ ἀναγράφεται εἰς τὸ ἀπὸ 28 Μαΐου 1837 Β. Διάταγμα τοῦ διορισμοῦ του, ὅτι οὗτος γίνεται «**διὰ τὴν ἐξαιρετικῶς ἀποδεδειγμένην ἀφοσίωσιν καὶ τὸν εὐλαβῆ χαρακτῆρα**» τοῦ φιλοπάτριδος ἱεράρχου. Ἐν τῇ ἐπισκοπῇ δὲ Ἄνδρου διατελῶν ὁ Σεραφεὶμ ἔφερεν ἰσοβίως τὸν ὄν ἀρχῆθεν ἐκέκτητο βαθμὸν τοῦ Μητροπολίτου. Ὁ τίτλος του ἦτο: «**Ὁ κατὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Ἄνδρου Μητροπολίτης**».

Ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς ἐπισκοπῆς Ἄνδρου τοῦ ἔτους 1837 σφύζονται τὰ ἐξῆς σημειώματα περὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ μητροπολίτου Σεραφεὶμ ὡς ἐπισκόπου Ἄνδρου, τῆς ἀφίξεώς του ἐν τῇ νήσῳ καὶ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων του:

Τῇ 31 Μαΐου 1837 ἡ Β. Γραμματεία ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1595 ἐγγράφου τῆς κοινοποιεῖ εἰς τὸν μητροπολίτην Σεραφεὶμ τὸν διορισμὸν του εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ἄνδρου.

Τῇ 14 Ἰουνίου ἰδίου ἔτους ὁ νέος ἐπίσκοπος εἰδοποιεῖ τὸ Β. Ὑποδιοικητήριον Ἄνδρου περὶ τοῦ διορισμοῦ του καὶ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν νήσον καὶ ζητεῖ νὰ τῷ παραδοθῶσι τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐπισκοπῆς.

Αὐγούστου 5, 1837. «Εἰδοποίησις πρὸς τὸν ἀρχιδιάκονον Διονύσιον Μπίστην διὰ νὰ παρευρεθῆ κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν τοῦ μηνὸς ὅπως παραλάβῃ τὰ ἀρχεῖα καὶ τὴν σφραγίδα τῆς ἐπισκοπῆς Ἄνδρου».

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου λευκοῦ φύλλου παλαιοῦ ἐντύπου ψαλτηρίου, ἀνήκοντος εἰς τὸν ἐκ Στραπουργιῶν ἱερέα Θεόδωρον Καλλιβρούσην, σφύζεται σὺν ἄλλοις καὶ τὸδε τὸ σημείωμα: «1337 ἦλθεν ὁ δεσπότης — Ἰουνίου 15 — ὁ Σεραφεὶμ καὶ τοῦ ἔμβασα μία λίτρα κερὶ Σεπτεμβρίου 10 διὰ τὸν ἄγιον Νικόλαον στίς Ἐβρουσές». Τὸ σημείωμα βρῖθαι ἀνορθογραφῶν.

Ὁ διορισμὸς τοῦ Σεραφεὶμ ὡς ἐπισκόπου Ἄνδρου ἐνεποίησε καθ' ὅλην τὴν νήσον ἀγαθοτάτην ἐντύπωσιν. Διερμηνεύων τὰ αἰσθήματα ταῦτα ὁ ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἄνδρῶν Μιχαλάκης Πολέμης¹⁾ ἔγραψεν ἐκ Σύρου τὴν 13 Μαρτίου 1837 πρὸς τὸν δήμαρχον Γαυρείου Γιαννούλην Δημητρίου σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς:

«... Ἀπὸ εἰδήσεις ἐξ Ἀθηνῶν πληροφορούμεθα ὅτι ἔγινεν Ἄνδρου ὁ πρῶν Σμύρνης Σεραφεὶμ, ἀδελφὸς τοῦ Γιαννάκη Γρόσου ἀπὸ τὸ Ἐπάνω Κάστρον λέγουν μάλιστα ὅτι τοῦ ἐδόθη καὶ ἡ Τήνος μαζί ὡς μία Ἐπαρχία²⁾. Κοντὰ εἰς τὴν λύπην μου, ἀγαπητέ, διὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου εὐχαριστήθην εἰς ταύτην τὴν ἐκλογὴν ὅτι ἔγινε πάλιν πατριώτης μας καὶ ὄχι ξένος.

1) Περὶ Μιχαλάκη Πολέμη βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Γενεαλογικὰ μελετήματα. Ἡ οἰκογένεια Πολέμη. Ἐφημ. Ἀθηνῶν «Ἐμπρός» τῆς 31 αὐγούστου 1924.

2) Ἡ εἰδησις ἦτον ἀνυπόστατος.

«Εἰς τὴν Ὑδραν ἀρχισιενένας τρομερὸς σεισμὸς ἀπὸ τὰς 9 τρέχοντος καὶ ἐξακολούθησεν ἕως τὰς 11, ὅπου μοὶ ἔγραψαν. Ἐποντίσθησαν διάφορα ὀσπῆτα ὀλίγα ἐκ τῶν ὅλων ἔμειναν ἀβλαβῆ. Ἐκαμεν ὁ θεὸς καὶ ἀρχισεν ἡμέρα, διότι ἂν ἦτον νύκτα ἤθελε χαθοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι. Ἔως τῆς ὥρας μοὶ ἔγραψαν ὅτι ὅλοι εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὰ ὀσπῆτα».

Εἰς τὸν Σεραφεὶμ πλὴν τῶν κανονικῶν ὡς ἐπισκόπου ἀπολαυῶν ἐχορηγήθη ἐπὶ πλέον τῇ συστάσει τοῦ βασιλέως Ὁθωνος καὶ μηνιαία πρόσθετος ἐπιχορήγησις ἐκ δρ. 100. Τὴν δὲ 18 (30) Σεπτεμβρίου 1842 ὁ βασιλεὺς ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν σπανίως τότε ἀπονεμόμενον χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος.

Ἄλλ' ὀλίγον ἐχάρη τὰς ἐπιδαφιλευθείσας εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὁθωνος ἐξαιρετικὰς εὐνοίας· διότι τὴν 4ην Ὀκτωβρίου 1842 ὁ Σεραφεὶμ ἀπέθανεν αἰφνιδίως ὑπὸ τὰς ἐξῆς περιστάσεις. Εἰδοποιηθεὶς τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1842 ὅτι βασιλεὺς Ὁθων, περιοδεύων εἰς τὰς νήσους, ἔμελλε νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ τὸ Κόρθιον τῆς Ἄνδρου, ἰδιαιτέραν πατρίδα τοῦ Σεραφεὶμ, ἔδραμεν εὐθὺς ἐκεῖ ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς του μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν Κλήρου πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ μόλις φθάσας καὶ μαθὼν ὅτι ὁ βασιλεὺς θ' ἀπεβίβαζετο εἰς τὸν λιμένα τοῦ Γαυρείου, ὀκτάωρον καὶ πλέον ἀπέχοντος τοῦ Κορθίου, σπεύδει πάραυτα εἰς Γαύρειον. Ἀλλὰ τὸ ταξίδιον τοῦ βασιλέως εἶχε ματαιωθῆ. Μάτην δ' ἀναμείνας ἐπὶ τριήμερον εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας, ἐλυπήθη μὲν ἀφ' ἑνός, διότι δὲν ἠξιώθη νὰ ἴδῃ καὶ νὰ περιποιηθῆ εἰς τὴν πατρίδα του τὸν βασιλέα, ἐχάρη δ' ἀφ' ἑτέρου ὑπερήμετρως, διότι ἐφθασεν ἐκεῖ εἰς χεῖράς του τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἡ ἐπίσημος κοινοποίησις τῆς Γραμματείας ὅτι ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ Χρυσοῦς Σταυρὸς καὶ ἡ ἐκ δρ. 100 πρόσθετος μηνιαία ἐπιχορήγησις. Ἀμέσως τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἠτοιμάσθη χαίρων νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν του, ἀλλὰ καθὼς ἦν στιγμήν ἴππευε, καὶ πρὶν ξεκινήσῃ ἀκόμη, ἔπεσε νεκρὸς εἰς τὰς χεῖρας τῶν περὶ τὴν ἡμίονόν του μοναχῶν, πληγείς ὑπὸ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας Ὁ θάνατός του, γράφει ἡ ἔφημ. «Ἀθηνᾶ», ἀφῆκε λύπην ἀπαρηγόρητον εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἄνδρου καὶ συμφορὰν ἐσχάτην εἰς τὸν δυστυχῆ ἀδελφόν του Ἰωάννην Γρόσον· διότι ἔνεκα τοῦ εἰς ἐπιτάωρον ἀποστασιν ἐπελθόντος αἰφνιδίου θανάτου του, μόλις ἔμαθον τὴν εἶδησιν οἱ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ διαμένοντες ἀπεγύμνωσαν πάραυτα ἐντελῶς ταύτην, ἀφαρπάσαντες ὅλην τὴν εὐρεθείσαν χρηματικὴν περιουσίαν του, ὅλα τὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη του, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀρχιερατικά του ἄμφια, τὰ ὅποια εἶχεν ἐξαγοράσει ἀπὸ τὴν Σμύρνην μεταβάς ἐπὶ τούτῳ ἐκεῖ ὁ προμνησθεὶς ἀδελφός του Ἰωάννης Γρόσος ἐξ ἰδίων του χρημάτων¹⁾.

Ὁ Σεραφεὶμ χαρακτηρίζεται καθ' ὃν χρόνον κατεῖχε τὴν ἐπισκοπὴν Ἄνδρου ὡς χλιαρὸς καὶ ἀδρανής. Ἔτσι ἐπέτρεψεν ὅπως τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1839 τελεσθῆ ἔν Ἄνδρῳ ὑπὸ δυτικῷ ἱερέως γάμος ἑτεροδόξων, ἦτοι

1) Ἐφημ. «Ἀθηνᾶ», ἀριθ. 968 τῆς 14 Νοεμβρίου 1842.

ὀρθοδόξου γυναικὸς μετὰ καθολικοῦ συζύγου. Κατακρίνεται δὲ ὀριμῶς ὑπὸ τοῦ Κωνστ. Οἰκονόμου ὡς ἐπιδειξας ἀδιαφορίαν ἂν μὴ καὶ ἀνοχήν πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ, κατὰ φεβρουάριον καὶ μάρτιον τοῦ 1839, ἀρξάμενον Καίρειον κήρυγμα τῆς Θεοσεβείας, εἰ καὶ πολὺς ἦν καὶ σκυθρωπὸς ὁ περὶ τούτου λόγος, ἔγραφον δὲ πρὸς τε τὴν Σύνοδον καὶ τὴν Κυβέρνησιν ὀδυνώμενοι καὶ σχετλιάζοντες ἄλλοι τε πολλοί, ἐν οἷς ὄτε διοικητῆς Σύρου καὶ ὁ δήμαρχος Ἐρμουπόλεως ¹⁾). Μόνον δ' ὁ μητροπολίτης Σεραφείμ, τὸν ὁποῖον ὁ Οἰκονόμος καλεῖ τούτου ἕνεκα **κωφόν**, ἐσιώπα. Καὶ οὐ μόνον, λέγει ὁ Οἰκονόμος, οὐδὲν ἔπραττε πρὸς τὴν δυσέβειαν τὴν καταλυαίνομένην τὸ τοῦ Χριστοῦ ποιμνιον, ἀλλὰ καὶ προσκληθεὶς παρὰ τῆς Συνόδου νὰ πληροφορήσῃ αὐτὴν περὶ τινῶν ἰῶν ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτὸν Κλήρου ἀρρητούς κατὰ τῶν ἱερωτάτων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δογμάτων ἐξεμούντων βλασφημίας καὶ ἄλλων ἄλλους κινούντων τριούτους μοχθηρᾶς καινοτομίας ἀναγούρους, ὁμολογεῖ μὲν διὰ τῆς ἀπὸ 17 ἰουλίου 1839 ὑπ' ἀριθ. 307 ἀναφορᾶς του, ὅτι ἀληθῆς εἶνε καὶ βέβαιον ὅτι **διάφοροι παρὰ διαφορῶν κατὰ θρησκείας διαφημίζονται λόγοι εἰς διάφορα μέρη**, ποικιλαχῶς ὅμως πειράται νὰ διαφύγῃ εἰς τῆς ἀγνοίας τῶν προσώπων τὰς σκοτεινὰς λοξοδρομίας, ἔξαιτούμενος ὅπως ἐκδοθῇ παρὰ τῆς Συνόδου παραινετικὴ πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐγκύκλιος, ὅπως καταμηνύσῃ τοὺς βλασφημοῦντας διὰ τῆς ἐπισκοπῆς.

Διονύσιος

Ἐγεννήθη ἐν Ἀηδονίῳ τῆς Ἀνδρου ἐξ οἰκογενείας τῶν τὰ πρῶτα φερουσῶν ἐν τῇ νήσῳ, υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μπίστη καὶ ἔγγονος τοῦ κοτζάμπαση Νικολάου Μπίστη.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν ἐν Μοσχίωνι τοῦ Κορθίου Σχολῆν τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπὸ διδάσκαλον τὸν Παγκράτιον Κουμέλην. Διδασκόμενος δὲ ἐδίδασκε καὶ ὁ ἴδιος ὡς ὑποδιδάσκαλος εἰς τὴν κατωτέραν τάξιν τῆς σχολῆς, καθ' ἃ δὲ ὁ ἴδιος ἀφηγεῖται, ὡς μοθὸν ἐλάμβανε διὰ τὴν διδασκαλίαν του ταύτην 26 ἰσπανικὰ τάλληρα κατὰ τοιμηνίαν, τιμωμένον τότε τοῦ ἰσπανικοῦ ταλλήρου ἀντὶ 3 γροσιῶν ²⁾). Ἐλάμβανε πρὸς τούτους καὶ ἀπὸ κάθε μαθητῆν ἓν ψωμίον καθ' ἑκάστην Δευτέραν.

Βραδύτερον ἐν σχετικῶς προηγμένῃ ἡλικίᾳ διετέλεσε μεθιητῆς τοῦ Θεοφίλου Καίρη, παρ' ᾧ διήκουσεν ὀλόκληρον τὴν σειρὰν τῶν ἐπὶ τριετίαν (1836—1839) ἐν τῇ Καίρειῳ Σχολῇ διδασκθέντων μαθημάτων. Νεὸς ἦτο ἀνηρέμου χαρακτῆρος καὶ δυσήνιος, οὐχὶ ἀπαξ δημιουργήσας εἰς ἑαυτὸν δυσαρέστους περιπλοκάς καὶ παρασχὼν ἀφορμὰς εἰς λήψιν αἰσθητῶν

1) Ἐφημ. «Αἰὼν» Ἀθηνῶν, ἀριθ. 51 τοῦ 1839, ἐν παραρτήματι.—Δ. Π. Πασχάλη, Θεόφιλος Καίρης, Ἱστορικὴ καὶ φιλοσοφικὴ μελέτη. Ἐν Ἀθήναις, 1928.

2) Δ. Π. Πασχάλη, Νομίσματα καὶ ἀγορασιτικὴ ἀξία αὐτῶν κατὰ διαφορῶν ἐποχᾶς. Μελέτη ἀνέκδοτος.

ἐναντίον του μέτρων. Οὕτω τῷ 1840 ἀρχιδιάκονος ὢν τοῦ Ἀνδρου Σεραφείμ, παρ' ᾧ κατεῖχε τὴν ἐμπιστευτικὴν ταύτην θέσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1833 καθ' ὃν χρόνον ὁ Σεραφείμ διετέλει μητροπολίτης Σμύρνης, ἐξωρίσθη ἐκ τῆς Ἀνδρου συνεπείᾳ διαταγῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἡ περὶ τῆς ἐξορίας του πρὸς τὸν Ἀνδρου Σεραφείμ διαταγὴ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἔγραφεν ἐπὶ λέξει: «Ἐπειδὴ ὁ ἀρχιδιάκονος Διονύσιος Μπίστης ¹⁾ ἠπάτησεν εἰς πολλὰς περιστάσεις τὴν ἱερότητά σου καὶ ὑπέπεσεν εἰς πολλὰ λάθη, καὶ ἐπειδὴ καθ' ἃ ἔχει πληροφορίας ἡ Σύνοδος ἔγινεν αἴτιος σκανδάλων καὶ ταραχῶν, διὰ τοῦτο παραγγέλλεσθε νὰ διατάξῃτε αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ ἐκτὸς τῆς Ἀνδρου ὅποιον Μοναστήριον θέλῃ νὰ βιώσῃ ἐκεῖ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του» ²⁾). Ἀλλὰ συνεπείᾳ ἀναφορᾶς ὑπογραφεύσης ὑπὸ 200 τῶν μᾶλλον εὐπολήπτων κατοίκων τῆς Ἀνδρου ἡ διαταγὴ ἀνεκλήθη.

Ἐν Ἀνδρῷ ἐξακολουθῶν νὰ κατέχῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιδιακόνου καὶ γραμματέως τῆς ἐπισκοπῆς ἀνεμυγνύετο εἰς διαφόρους ἐνεργείας, εἶναι τῶν ὁποίων ἐδημιούργουν εἰς αὐτὸν δυσαρέστους δικαστικούς ἀγῶνας. Ἐτσι τῷ 1837 ἐπεχείρησε νὰ κτίσῃ οἰκίαν εἰς τὰ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Παναγίας οἰκόπεδα, τὰ ὁποῖα ἰσχυρίζετο ὅτι ἦσαν ἰδικὰ του ἐκ πατρικῆς κληρονομίας, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα ἠμφισβήτη ὁ δήμαρχος Γαυρείου Γιαννιούλης Δημητρίου ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν σύζυγόν του, ἧτις ἦτο τὸ γένος Μπίστη, ἀλλ' ἄλλου κλάδου, μακρουνοῦ συγγενοῦς τοῦ Διονυσίου. Εὐρύσκομεν δὲ ὅτι τῷ 1839 συνέταξεν ἐπιτροπικὸν πρὸς τὸν ἐν Ἐρμουπόλει τῆς Σύρου δικηγόρον Ἀλερίνον Πάλμαν διὰ νὰ ἀντικρούσῃ ἀγωγὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ Λεονάρδου Κ. Μπίστη, οὗτινος ἐπίσης εἶχεν ἀδαιρέτως καταλάβει παρακείμενα οἰκόπεδα ³⁾).

Τὴν δὲ 23 ἰανουαρίου ἰδίου ἔτους 1839 συνέταξε σύμφωνον ἀλλαγῆς ἐνὸς εἰκοστοῦ πέμπτου τοῦ πλοίου βρικίου τοῦ Ματθαίου Α. Μπειρικού με 40 ὄργυα τὸπον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς ἀντάλλαγμα. Τοῦτο δὲ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἐπώλησεν ὁ Διονύσιος τὴν 2 φεβρουαρίου 1839 ἀντὶ δις στήλων 250 πρὸς τὸν Δημήτριον Πιάγκον ⁴⁾).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σεραφείμ μεταβίβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Διονύσιος κατῴρθωσε τῇ ὑποστηρίξει τοῦ ἐπίσης ἐξ Ἀνδρου μητροπολί-

1) Οὕτω ἐγράφετο πάντοτε ὁ Διονύσιος, βραδύτερον δὲ μετέβαλε τὸ οἰκογενειακὸν του ἐπώνυμον Μπίστης εἰς Πίστης δι' ἐξεζητημένης καὶ λίαν ἀπιθάνου τοῦ ὀνόματος παραγωγῆς.

2) Ἐφημ. «Ἀθηνᾶ» τῆς 13 μαρτίου 1840.

3) Βλ. τὸ ἀπὸ 19 ἰουνίου ὑπ' ἀριθ. 1210 ἐπιτροπικὸν τοῦ συμβολαιογράφου Ἀνδρου Μιχ. Ἀθανασίου.

4) Εὐρετήριον Συμβολαιογράφου Ἀνδρου Μιχαὴλ Ἀθανασίου, ἀριθ. 958 καὶ 968.

του Νικομηδείας Διονυσίου Κωτάκη¹⁾ να καταλάβη σημαίνουσαν θέσιν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις καὶ μετ' οὐ πολὺ, κατὰ Σεπτέμβριον 1845, ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Κεστενδιλίου (Βουλγαρίας), ὅθεν μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Πρεσπῶν τῷ 1847. Μητροπολίτης Πρεσπῶν διετέλεσεν ἐπὶ ἑνδεκαετίαν περίπου, μεθ' ἧς μετετέθη καὶ αὖθις εἰς Κεστενδίλιον. Μετὰ τριετίαν δὲ περίπου, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1861, ἐξελέγη μητροπολίτης Ξάνθης. Ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη «διὰ λόγους εὐλόγους καὶ κανονικοὺς ἐγένετο ἔκπτωτος ἀπὸ τῆς μητροπόλεως ταύτης», ἐξελέγη δ' αὐτ' αὐτοῦ τὴν 16 μαρτίου 1867 ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Λεύκης Ἰλαρίων.

Ἀπῆλθε δ' εὐθύς κατόπιν ὁ Διονύσιος Μπίστης εἰς τὸ ἀγιώνυμον ὄρος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ ἐπεθύμει νὰ ἐπισκεφθῆ χάριν μελετῶν καὶ ἀρχιερεὺς ἀκόμη ὢν ἐν ἐνεργείᾳ. Διέμεινε δ' εἰς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο κρησφύγετον ἐπὶ ὀκταετίαν ὀλόκληρον, ἐγκύπτων φιλοπόνως μὲν, ἀλλ' ἄνευ, ἀτυχῶς, καὶ τῆς ἀπαιτουμένης κριτικῆς, εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν πλουσιωτάτων ἐν Ἀθωνί βιβλιοθηκῶν, πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρνούμενος γνώσεις ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, φιλολογικῶν, ἱστορικῶν, θεολογικῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ἰατρικῶν, τὰς ὁποίας ὁ μακάριος ἀνὴρ ἀπεθησαίρισεν ἐν ὀγκωδεστιάτῳ χειρογράφῳ τόμῳ, εἶδος τι πανδέκτου, ἐκ τῶν ἐν Ἡπειρῷ ὀνομαζομένων κουβαράδων²⁾ καὶ ἐν ᾧ ἠδύνατό τις νὰ συναντήσῃ πλησίον μελέτης περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνταγὴν πρὸς θεραπείαν τοῦ φίστουλα ἢ ὀδηγίαν πρὸς κατασκευὴν μαντζουνίων. Τὸ περιεργον τοῦτο συνονθύλευμα ὁ ἔραριστής του εἶχεν εἰς μεγάλην ὑπόληψιν, ἐπιδιώκων παντὶ σθένει καὶ τὴν διὰ τύπου ἔκδοσιν αὐτοῦ· ἀλλὰ ποίαν ἔλαβε τοῦτο τύχην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συλλογέως ἀγνωστοῦ.

Τῷ 1875 καταλιπὼν τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐπανῆλθεν ἐν Ἑλλάδι, ὃ δὲ αἰοίδιμος ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκούργος, πᾶ-

1) Περὶ τοῦ πρώην Σηλυβρίας εἶτα Ἀμασειᾶς καὶ κατόπιν ὀπὸ τοῦ 1839 μέχρι τοῦ 1875 μητροπολίτου Νικομηδείας Διονυσίου Ἰω. Κωτάκη δημοσιεύομεν ἰδιαιτέρων φρόντισμα.

2) Κο υ β α ρ ἄ ς ὀνομάζετο ἐκ τοῦ σχήματός του καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐδιπλώνετο, χρονικὸν συντασσόμενον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων μοναζόντων, περιέχον πολλῶν οἰώνων χρονολογικῆς πληροφωρίας καὶ ἄλλα σχετικὰ καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα. Ὁ Κουβαράς οὗτος τῶν Ἰωαννίνων, περιώνυμος καὶ πασίγνωστος καθ' ὅλην τὴν Ἡπειρον, εὗρισκετο ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς πόλεως τῇ ἀποκειμένη ἐν τῇ Καπλανεῖῳ Σχολῇ, πληρῆς δὲ τοῦ Κουβαρά ἀντίγραφου ἐσφῆξετο εἰς τὴν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἰδιωτικῇ βιβλιοθήκῃ Μπαλάνου. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἐκάησαν μετὰ τῶν ἐν οἷς εὗρισκοντο οἰκοδομημάτων τὴν 25ην αὐγούστου 1820, ὅτε ὁ πολιορκούμενος Ἀλῆ Πασᾶς ἔκαυσε τὰ Ἰωάννινα. Κατ' ἀναλογία Κουβαράδες ὀνομάσθησαν καὶ πάντα τὰ χονδρὸν εἰλητάριον ἀποτελοῦντα πολυσέλιδα χειρόγραφα, εἰς τὰ ὁποῖα περιέχονται ποικίλαι διατριβαὶ ἐξ ἀντιγραφῶν, ἄνευ εἰρημῆς καὶ συστήματος γεγραμμένα. Τούς ὀγκωδεστέρους τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ Κο υ β α ρ ἄ ς ὄντων πλουτεῖ ἢ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῇ τῶν Ἰβήρων, ἐπιγε-

σχῶν βαρέως ἐξ ἀνιάτου νοσήματος καὶ διαμένων ὡς ἐκ τούτου ἐν Ἀθήναις, ἀπέστειλε τὸν πρώην Ξάνθης εἰς Σύρον καὶ κατέστησεν οἶονε τοποτηρητὴν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς του. Μετ' οὐ πολὺ δὲ θανάτος τοῦ Λυκούργου ὁ Διονύσιος παρέμεινε ἐν Σύρῳ, διοικῶν εὐδοκίμως τὴν κρησφύουσαν Ἀρχιεπισκοπὴν ἐπὶ ὀκταετίαν ὀλόκληρον, ἤτοι μέχρι τοῦ 1883. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὁ Διονύσιος ἀπέσπασεν ἀμέριστον τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς κοινωνίας τῆς Ἐρμουπόλεως, διότι ἦτο προσηνῆς καὶ μειλίχιος, πραῆς καὶ ὀμιλητικὸς καὶ πρὸς πάντας γλυκίς. Τελέσας ἐν κατανύξει τὸ μνημόσυνον τοῦ εὐεργέτου του Λυκούργου τοσοῦτον εἶχε συγκινηθῆ, ὥστε ἡ τρέμουσα φωνὴ του κατέληξεν εἰς λυγμούς καὶ τὰ δάκρυα κατελείβοντο ἐπὶ τῶν παρειῶν του, παρασυσθέντος εἰς τὴν ἰδίαν συγκίνησιν καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ἐκκλησιασματος.

Τῷ 1883 χειροτονηθέντος Σύρου καὶ Τήνου τοῦ Μεθοδίου, ὁ Διονύσιος ἀπῆλθεν εἰς Τήνον κατὰ παράκλησιν τοῦ Μεθοδίου, ὅπως ἀντιπροσωπεύῃ αὐτὸν εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Ἐκεῖ δὲ καὶ πρὸς Κύριον μετέστη πλήρης ἡμερῶν, ἄγων τὸ ἐνενηκοστὸν καὶ ἔβδομον τῆς ἡλικίας του ἔτος. Καὶ τοι δ' εἰς τὸ ἔσχατον ἐληλακῶς γῆρας καὶ πολλὴν ἀτυχῶς κατὰ τοῦτο τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν κατάχρησιν ποιούμενος, ἀλύμαντον διέσωσε μέχρι τοῦ θανάτου τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν μεγάλην καὶ σπανίαν αὐτοῦ μνήμην, ἀκεραίας ἅμα διατηρῶν καὶ τὰς σωματικὰς του δυνάμεις. Ἀπέθανε δὲ πενέστατος, εἰ καὶ πολλὰς δεκάδας ἔτων ἀρχιερεὺς διτελέσας· ἠδύνατο, ἐὰν ἄλλοιον εἶχε τὸν χαρακτήρα, πρόσθετος δὲ καὶ ἐὰν πρὸ ἄλλων περιεστοιχίζετο, πολλὰ ν' ἀποθησαυρίσῃ.

Κατέλιπε δὲ ὁ Διονύσιος τὰ ἑξῆς ποιήματα :

— Ἡμερολόγιον ἤτοι Καλανδᾶριον, περιέχον τὸ αἰώνιον Πασχάλιον μετὰ τὰ ἐπόμενα αὐτοῦ, τὸ Ἐροτολόγιον καὶ Σεληνοδρόμιον. Ἐξεδόθη παρὰ **Διονυσίου Μπίστη** τοῦ ἐξ Ἀηδονίων τῆς νήσου Ἄνδρου, Ἀρχιδιακόνου τοῦ Π: Σμύρνης Σεραφεῖμ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας τῶν Ἀδελφῶν Α. καὶ Ν. Ἀγγελιδῶν, 1835, σ. 16ον, σελ. δ'—87. Τὸ Ἡμερολόγιον τοῦτο, σπανιότατον σήμερον, εἶναι ἱκανῶς ἐνδιαφέρον.

Περιγραφικὴ ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἀθῶν, ἀρχὴν ἔχουσα πρὸ 2187 ἐτῶν, ὑπὸ **Διονυσίου Πίστη**, πρώην Ξάνθης. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἡ Μακεδονία» Ν. Βαγλαμαλῆ, 1870, σ. 8ον, σελ. 104.

Τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἔργον τοῦτο τοῦ πρώην Ξάνθης δὲν εἶνε πρωτότυπον, ἀλλ' ἀντίγραφον ἄνευ τινὸς ἐλέγχου καὶ κριτικῆς τοῦ κειμένου ἐκ χειρογράφου τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ἡγουμένου τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου, ὅπερ φέρει τὸν ἑξῆς τίτλον: «Ἀθωνιάς, ἤτοι σύντογραμμένους τὸν μὲν «Ω κ ε α ν ὄ ν» τὸν δὲ «Χ ἄ ο ς». Βλ. καὶ Ἰ. Λ α μ π ρ ἰ δ ο υ, Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα, τεύχ. Α'. σ. 65 καὶ προλόγους Δ' καὶ Β' τεύχους ἰδίου ἔργου.—Ν. Τ σ ι γ α ρ ἄ, Ἡπειρωτικὰ ἐν «Ἀτικῷ Ἡμερολόγιῳ» ἔτ. 1886, σ. 325—9.

μος περιγραφή τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθωνος. Ἐν τῷ ἀγωνύμῳ ὄρει Ἄθωνι αὐξή». Ἐξεδόθη δὲ ἡ «Ἄθωνιάς» τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ ἐν Σμύρῃ μετὰ τὸ 1870 (σχ. 8ον, σελ. 100), ἀλλ' ὑπὸ χρονολογίαν 1868, ὅτε ἐγράφη. Τὸ ἔργον δὲ πάλιν τοῦτο τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, περιέχον τὰ τρία πρῶτα τυπικά τοῦ Ὄρους, ὡς καὶ ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν αὐτῷ μονῶν, φαίνεται ληφθῆν ἐκ τῆς Περιγραφῆς τοῦ Θεοδωρήτου Ἐσφιγμενίτου, σφισομένης ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει χειρογράφου, ἀλλ' ἁμαθῶς ἀντιγραφέν καὶ ἀκρίτως συμπληρωθῆν, κάκιστα δὲ τυπωθῆν, καθίσταται αὐτὸ τοῦτο ἀποκρουστικὸν εἰς τὸν ἀναγνώστην, ὡς ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ Μανουὴλ Γεδεών. Τὸ τοῦ πρῶην Εἰνήθης Διονυσίου εἶνε σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ ὁποίου, ὡς εἴρηται, καὶ ἀντεγράφη, ἀλλ' εἶνε ἐκτετυπωμένον μετὰ τινος προσοχῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν «Ἄθωνιάδα» τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, ὅπως ἀγράμματον ἔργον, πλήρες σολοικισμῶν καὶ ἀνορθογραφιῶν, καὶ τοι καὶ τὸ τοῦ Διονυσίου Πίστη συνεπήχθη, ὡς εἵπομεν, ἄνευ τινὸς κριτικῆς ἐπιστάσις¹⁾.

—«Περιγραφή τῆς νήσου Ἄνδρου», περιέχουσα γεωγραφικῶς, τὴν τοπικὴν θέσιν αὐτῆς. Ἱστορικῶς τὴν οἰκιστὴν αὐτῆς. Χρονολογικῶς, τοὺς ἐξ αὐτῆς ὑπάρξαντας ἄνδρας. Ἑτυμολογικῶς, τὰ κατοικούμενα χωρία κατὰ δήμους. Τὰ ἐπίθετα τῶν οἰκησάντων. Τὸ ὄνομα αὐτῆς. Τὰς κατ' ἐποχὰς μεταρρυθμίσεις αὐτῆς. Τὴν καλλονὴν καὶ ὠραιότητα ἐκ τῆς καλλιτεχνίας τῶν κατοίκων καὶ προόδους αὐτῶν. Περὶ ἠθικῆς καὶ πολιτισμοῦ. Γνωμικὰ διαφόρων. Καὶ περὶ Δημοκρατίας. Συγγραφεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου ἁγίου πρῶην Εἰνήθης Κου **Διονυσίου Πίστη**. Ἐκδοθεῖσα δὲ ὑπὸ **Ὁμήρου Δ. Μαλλίου**. Τύποις Ἰωάννου Α. Καλομανιάτου. Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου, 1881, σχ. 16ον, σελ. 112, ἐξ ὧν τὰ περὶ Ἄνδρου καταλαμβάνουσι σελ. 74.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, καὶ τοῦ μετρίου κατώτερον καὶ ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἱστορικῆς πηγῆς ἐρειδόμενον, συνεγράφη μὲ τὴν ἀπαραδειγμάτιστον ἐπιπολαιότητα καὶ ὁ συγγραφεὺς δεικνύει τοιαύτην ἄγνοιαν καὶ φαντασιολογίαν, ὥστε δὲν ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν τὸ σύννηθες, ὅτι πρέπει μετ' ἐπιφυλάξεως νὰ δέχηται τις ὅσα λέγει, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ συστήσωμεν ἀπόλυτον πρὸς αὐτὸ δυσπιστίαν. Ἐν γένει δ' ἡ συγγραφή εἶνε ἀσυνάρτητος καὶ λίαν ἄκριτος, πλήρης δὲ σύγχυσις καὶ χάος τόπων καὶ χρόνων καὶ προσώπων καὶ ἱστορικῶν γεγονότων καὶ μυθικῶν διηγήσεων ἐπικρατεῖ καὶ βασιλεύει ἐν αὐτῇ.

Ἐργαφον ἐν Ἄνδρῳ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

1) Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών, Ὁ Ἄθως. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἄωπέ σ. 69, σημ. 10 καὶ σ. 70, σημ. 12. Βλ. καὶ σ. 77, σημ. 27, σ. 79, σημ. 31, σ. 80, σημ. 42 καὶ σ. 108 σημ. 86.